

Bioforsk Rapport

Vol. 2 Nr. 135 2007

Kulturlandskapet på Neshalvøya, Kvam herad

Vurdering av konsekvensene ved eventuell
utbygging av industriområde for skipsverft i
Hansvågen

Silke Hansen

Bioforsk Midt-Norge





Hovedkontor
Frederik A. Dahls vei 20,
1432 Ås
Tlf: 03 246
Fax: 63 00 92 10
post@bioforsk.no

Bioforsk Midt-Norge
Kvithamar
7500 Stjørdal
Tlf: 03 246
Faks: 74 82 20 08
kvithamar@bioforsk.no

Tittel/Title:

Kulturlandskapet på Neshalvøya, Kvam herad

Vurdering av konsekvensene ved eventuell utbygging av industriområde for skipsverft i Hansvågen

Forfatter(e)/ Autor(s):

Silke Hansen

<i>Dato/Date:</i> 16.11.2007	<i>Tilgjengelighet/Availability:</i> Åpen	<i>Prosjekt nr./Project No.:</i>	<i>Arkiv nr./Archive No.:</i>
<i>Rapport nr./Report No.:</i> 2(135) 2007	<i>ISBN-nr.:</i> 978-82-17-00289-5	<i>Antall sider/Number of pages:</i> 22	<i>Antall vedlegg/Number of appendix:</i> 1

<i>Oppdragsgiver/Employer:</i> Kåre Nes	<i>Kontaktperson/Contact person:</i> Silke Hansen
--	--

Stikkord/Keywords:

kulturlandskap, kulturmark, biologisk mangfold,
kulturhistorie, landbruk, kulturbasert
næringsutvikling, reiseliv

Fagområde/Field of work:

kulturlandskap

Sammendrag

Se side 3

Summary:

Land/fylke:

Land/fylke

Kommune:

Kommune

Sted/Lokalitet:

Sted

Godkjent / Approved

Prosjektleder/Project leader

Navn og tittel

Navn prosjektleder

Forord

Denne områdebeskrivelsen og konsekvensvurderingen er basert på feltarbeid i juli 2007 og litteraturstudier. Jeg har også tidligere besøkt området i forbindelse med den nordiske kulturlandskapskonferansen som ble arrangert av Fylkesmannen i Hordaland i juli 2003. Nestunet var reisemålet og vertskapet for en av dagsekskursjonene under konferansen. Hensikten med den var å vise fram et vakkert og verdifullt norsk kulturlandskap, der grunneieren bruker landskapskvalitetene i kulturbasert næringsutvikling.

«Ta landet i bruk!» er tittelen for Landbruks- og matdepartementets strategi for næringsutvikling 2007-2009. I forordet fremhever Landbruks- og matministeren «at landbruket samla sett har et ansvar for å tilrettelegge for tilbud og aktiviteter som kan og vil bedre livskvaliteten for mange.» Forvaltningen og utnyttelsen av kulturlandskapet på Neshalvøya er helt i overensstemmelse med LMDs strategi. Etter min mening har derfor myndighetene nå et stort ansvar for å følge opp grunneiernes satsing i den langsiktige planleggingen for Neshalvøya. Områdets dokumenterte og tilrettlagte kvaliteter burde styre den videre utviklingen av området.

Lom i november 2007

Silke Hansen

Innhold

Forord	1
Innhold	2
1. Sammendrag	3
2. Generelt	4
2.1 Naturforhold	4
2.2 Historie	4
3. Områdebeskrivelse	5
3.1 Nistovo Nes (gnr. 140 bnr. 1)	5
3.2 Oppistovo eller Nestunet (gnr. 140 bnr. 3)	5
3.3 Nernæs (gnr. 139 bnr. 1)	6
3.4 Dyrka mark	6
3.5 Gamle kulturmarker	7
3.6 Småbruk og husmannsplasser	9
3.7 Hansvågen	11
3.8 Naustmiljø	12
3.9 Bruk av skogen	13
4. Landbruksdrift og tilknyttede næringer	14
5. Konsekvensvurdering	16
6. Referanser	18
7. Vedlegg	19

1. Sammendrag

Kulturlandskapet på Neshalvøya har mange og store kvaliteter som er lett tilgjengelig for almenheten og danner grunnlag for verdiskapning i reiselivssammenheng. Hele halvøya er i større eller mindre grad preget av tradisjonell landsbruksdrift og utgjør et godt ivaretatt jordbrukslandskap som ikke har vært utsatt for skjemmende «moderne» inngrep. Neshalvøyas kulturlandskap gir et helhetlig inntrykk både visuelt og ved at de funksjonelle sammenhengene mellom tun, innmark og utmark fortsatt er meget tydelige. Driftskontinuitet og spor fra ulike tidsperioder gir landskapet tidsdybde. Det er dokumentert at bosettingshistorien går tilbake til eldre jernalder. Mest tydelig er preget av jordbruksvirksomhet ved de for Vestlandet typiske gardstunene med flere velstelte bygninger fra 1700- og 1800-tallet, dyrka mark og ulike gamle kulturmarker. Mange av bygningene har særpreg, stor grad av autentisitet og dermed stor bevaringsverdi. Også småbruks-, husmanns- og naustmiljøene bidrar med natur- og kulturhistoriske verdier som er viktige for helheten i Neshalvøyas kulturlandskap.

Driftstilpasninger og forekomst av flere forskjellige gamle kulturmarker og landskapselementer gjør at Neshalvøyas kulturlandskap har stor betydning for det biologiske mangfoldet både på landskaps-, naturtype- og artsnivå. Rundt Nesvatnet har landskapet mosaikkpreg med ulike kulturmarkstyper, dyrka mark, mer eller mindre trekledde koller, åser og åkerholmer samt randsoner langs vannet, bekken, veien og skogen. Fruktthagen på Nestunet og jordnøttengen på Sydnes er to spesielt velutviklede, artsrike og i dag sjeldne kulturmarker. De er i god hevd og derfor særlig viktige å bevare. Flere gamle beitemarker og styvingstrær på Nestunet har blitt restaurert i senere tid, noe som også bidrar til opprettholdelse av det biologiske mangfoldet. Tydelige spor etter dyrking, beiting, styving, setring og uttak av tønneband finnes også på de gamle husmannsbrukene, i utmarka og på Flatesvik- og Nernæsholmen. Hansvågen hører til et større beitet utmarksområde og har fortsatt et tydelig beitepreg med en karakteristisk lyselskende flora. Hansvågen representerer også kulturhistoriske verdier knyttet til den tidligere bruken som tørkeplass for nøter og til steinalderfunn like i nærheten.

Det er aktiv landbruksdrift på tre bruk på Neshalvøya med melkeproduksjon, sauehold og skogsdrift. Melkeproduksjonen har nylig blitt lagt ned på et av de tre brukene, men landbruksproduksjonen på de to andre har i stedet blitt utvidet med kjøp av melkekvote og ulike typer reiselivstilbud. De kulturhistoriske og biologiske verdiene på Neshalvøya er i stor grad tilrettelagt for turister og besøkende, spesielt på Nestunet. Denne allsidige utviklingen av kulturbasert turisme og arbeidet for å ivareta kulturlandskapsverdiene på Nestunet har blitt belønnet med både Hordalands kulturlandskapspris, Kvam herads kulturpris og Stiftelsen Norsk Kulturarvs Olavsrose.

Bygging av skipsverft i Hansvågen vil komme i direkte konflikt med natur- og kulturverdiene i Hansvågen. I tillegg vil utbygging av den eksisterende traktorveien mot Hansvågen og forventet trafikkbelastning med stor sannsynlighet skape konflikter mellom beitedyr og trafikk. Landbruksvirksomheten med beiting i inn- og utmark på Neshalvøya vil derfor ikke kunne fortsette som nå, og gamle kulturmarker vil dermed ikke bli opprettholdt. Hvilke kulturmiljøer som ellers vil komme i direkte konflikt med en eventuell utbygging bestemmes av valg av veitrase fra Rv 49. Alternativ 1 og 2 vil i stor grad påvirke Flatesvik som er et område uten skjemmende «moderne» inngrep og med bl.a. kulturhistoriske verdier av vesentlig betydning for Neshalvøyas kulturlandskap. Utviding av eksisterende vei (alternativ 0) vil komme i konflikt med jordvernstrategien.

Utover direkte konflikter med spesielle kulturmiljøer vil en eventuell utbygging ødelegge mye av opplevelsesverdien knyttet til Neshalvøyas kultur- og naturlandskap som helhet. Etablering av et industriområde på Neshalvøya med bl.a. økende trafikk vil føre til at området ikke lenger oppleves som uberørt, ekte og idyllisk. Reiselivsvirksomhet vil med stor sannsynlighet bli betydelig skadelidende når opplevelses- og formidlingsverdiene forringes.

Reiselivsnæring er ved siden av bl.a. maritim sektor et regionalt satsingsområde. Neshalvøyas innholdsrike kulturlandskap burde derfor fortsatt bli ivaretatt som LNF-område og arbeidet med å søke etter alternative utbyggingsområder for industri burde intensiveres. Norge har ratifisert den europeiske landskapskonvensjonen. Utviklingen av utbyggingsplanene på Neshalvøya viser imidlertid klart at hvis Norge skal kunne oppfylle sine forpliktelser i denne sammenheng, må det legges betydelig sterkere vekt på landskapsverdiene i slike prosesser.

2. Generelt

2.1 Naturforhold

Neshalvøya ligger ved Mundheim ved Hardangerfjorden i Kvam herad. Landformene på halvøya er preget av høydedrag og fjellskrenter som går i sørvestlig-nordøstlig retning. Dette er karakteristisk for landformene i store deler av Hardanger og preger hele regionen. Berggrunnen består hovedsaklig av fyltitt. I dalen der Nestunet og Nesvatnet ligger, strekker det seg et belte med forvittringsmateriale.

Klimaet er kystnært med årlige nedbørsmengder på rundt 2500 mm, og temperaturer som gjennomsnittlig er litt over null grader den kalleste måneden (februar) og litt under 15 grader den varmeste måneden (juli). Den naturlige vegetasjon på Neshalvøya er preget av varmekrevende edellauvtrær som eik, ask, lind, alm og hassel i tillegg til bartrær (boreonemoral vegetasjonssone) samt arter som krever fuktig klima og milde vintrer bl.a. barlind, svarthyll og kristtorn (oseanisk vegetasjonssone).

2.2 Historie

Menneskets bruk av Neshalvøya går langt tilbake i tid. To grønnsteinøkser fra yngre jernalderen er funnet ved Sydnes og Langesvågen (ved Hansvågen). Funn av kokemiler på gamle Naustsletta og i Flatesvikhaugen vitner om busettingsaktivitet tilbake til eldre jernalder (Hordaland Fylkeskommune 2007). Ved Nernæs finnes gravhauger fra bronsealderen.

Skriftlige kilder nevner garden Nes i 1436. Før denne tiden ble garden Nes delt i Øvre Nes og Nedranes (Nernæs). I 1688 ble Øvre Nes delt i Nistovo (bnr. 1) og Oppistovo (bnr. 3). Senere ble Nistovo delt flere ganger. Utskifting av klyngetunet på Nes, som besto av 18 bygninger, ble gjennomført først mellom 1920-1925. Bruk nr. 3 (Oppistovo eller Nestunet) ligger på den opprinnelige plassen til klyngetunet. Det viktigste husdyrslaget i tidligere tider var storfe. I tillegg hadde man sauer, noen geiter, hester og griser. Havre, bygg og poteter ble dyrket på åkrene. På 1700-tallet og andre halvdel av 1800-tallet var det seterdrift på Fagerseter i utmarka øst for Nesgardene (øst for Nessteinen). Setervollen er fortsatt synlig i landskapet. For mer detaljer se f.eks. Albertsen (2004).

I tillegg til gardsdrift har det vært sjøfartvirksomhet over lang tid i området (Stiftelsen Bergens Sjøfartsmuseum 2007), samt håndverksvirksomhet som båtbygging og tønnebandproduksjon fram til tidlig på 1900-tallet på Neshalvøya.

3. Områdebeskrivelse

3.1 Nistovo Nes (gnr. 140 bnr. 1)

Tunet på Nistovo Nes ligger vest for veien og Nesvatnet og består av seks bygninger. Stabbur og smalflor ble flyttet fra klyngetunet og er gjenreist på det nye tunet. Smalfloren er fra 1620 og fredet. Stabburet er fra 1800-tallet, restaurert og satt opp vest i det nye tunet. Våningshuset er oppført i 1925 og driftsbygningen i 1924. Tunet på bruk nr. 1 framstår i dag som et velstelt og karakteristisk vestlandsk gardstun som ikke har vært utsatt for skjemmende «moderne» inngrep.

3.2 Oppistovo eller Nestunet (gnr. 140 bnr. 3)

Tunet på Nestunet ligger vest for Nesvatnet og består av tolv bygninger. Fire bygninger (røykstove, bualoft, stabbur og eldhus) ble i 1921 flyttet til Bygdøy der de danner kjernen i Vestlandstunet. Geitefjøset, stabbur, eldhuset og glasstovo er fra det gamle klyngetunet som ble utskiftet i 1920-1925. De eldste bygnigene på Nestunet er fra 1700-tallet og har stor autentisitetsverdi. Glasstovo er i dag en del av våningshuset. Løa og eldhuset er bygd i tradisjonelt grindverk. Løa er en kombinert bygning med fjøs, stall, høyløe og lager. Kubbefjøset er et kufjøs der fjøsveggene er hvitkalka og mura av trekubber med endeveden som visflate. Dette er en sjelden byggemåte på Vestlandet. I tillegg finnes det et redskapshus fra 1937, et toetasjes bolighus fra 1950-tallet (Stølen) og en driftsbygning fra 1972. Til Nestunet er det også flyttet to bygninger (Idnestovo og Strandsitjarstovo) fra midten av 1800-tallet. Alle bygninger er i dag restaurerte ved hjelp av tilskudd til freda og verneverdige bygninger, og flere av dem brukes til utleievirksomhet og guidet omvisning.

På Nestunet finnes i tillegg flere kulturminner som Svineeika med en lang og interessant historie. Nestunet har ikke vært utsatt for skjemmende «moderne» inngrep og framstår i dag som et velstelt, «intakt» og karakteristisk vestlandsk gardstun med stort særpreg.



Figur 1: *Nistovo Nes (til venstre) og Nestunet (til høyre) sett fra en av de restaurerte åkerholmene.*

3.3 Nernæs (gnr. 139 bnr. 1)

Tunet på Nernæs ligger ved fjorden i den sørøstlige delen av halvøya og består av ni bygninger. Tømmernaustet er nylig restaurert og er den eldste bygningen. Tunet har i tillegg stabbur, vedhus og eldhus. Driftsbygningen frå århundreskiftet er i dag ombygd. I forbindelse med utvidet skogsdrift har et sagbruk og lagerhall kommet til i senere tid. Sagbruket med lagerhall og kai dominerer gardsmiljøet, men garden og landskapsrommet med utsikt mot Nernæsholmen og fjorden oppleves likevel som harmonisk og ryddig.

3.4 Dyrka mark

Tidligere og nåværende dyrkingsaktivitet er konsentrert til beltet med forvitningsmateriale, til de forholdsvis flate, sørvestvendte områdene ved Nernæs og til de tidligere husmannsbrukene, som det finnes flere av. I nyere tid har også enkelte lett drenerbare myrområder med lite stein blitt dyrket opp. Dyrkingsaktiviteten er i stor grad tilpasset geologien og terrengformene på Neshalvøya, og skaper derfor et harmonisk landskapsbilde.



Figur 2: *Terrengtilpasset nydyrking på Nestunet. Åkerholmer med bl.a. gamle eiketrær og nye styvingstrær står igjen og er restaurert til beite.*

3.5 Gamle kulturmarker

Gamle kulturmarker som for eksempel ugjødsla, artsrike slåtteenger og beitemarker med lang kontinuitet har meget stor betydning for vårt biologiske mangfold. Flere slike kulturmarker er i dag truede naturtyper (Fremstad & Moen 2001). På Neshalvøya finnes imidlertid fortsatt velskjøtta gamle kulturmarker av ulike typer. På Nestunet er det utarbeidet skjøtselsplaner for kulturmarkene for å bevare dem for framtiden.

Frukthagen øst for Nestunet er en artsrik «blomstereng» dominert av prestekrage, blåklokke, rødkløver, jordnøtt og svartknoppurt og med sjeldnere arter som hjertegress, grov nattfiol og kystbergknapp. Frukthagen er i tradisjonell drift med høsting av frukt, sen slått og bakketørring av gress for å bevare artsmangfoldet. Slike frukthager med «blomsterenger» er i dag sjeldne. Frukthagen er en viktig del av kulturlandskapet på Nestunet og har stor bevaringsverdi. På grunn av sitt artsmangfold, fargeprakt og fordi den er velutviklet og holdt i god hevd, har den også stor opplevelsesverdi.

Utlemyra er en del av innmarka på Sydnes (se «Småbruk og husmannsplasser»). Utlemyra er også en gammel kulturmark som er lite påvirket av oppdyrking og gjødsling. Vegetasjonen er derfor artsrik og karakteriseres av et sterkt innslag av jordnøtt, gulaks, englodnegress, engkvein, blåknapp, nattfiol, geitsvingel og kystmaure i tillegg til mer vanlige engarter som ryllik, følblom, engsoleie, gressstjerneblom, engsyre, sølvbunke, rødkløver og tepperot. Fordelingen av artene er i stor grad homogen, noe som er typisk for tradisjonelle og velskjøtta slåtteenger. Den forholdsvis store enga kan defineres som en jordnøtt-utforming av frisk fattigeng (Fremstad 1997). Denne kulturmarkstypen har gått sterkt tilbake i Norge i senere tid. Enga har derfor stor bevaringsverdi spesielt fordi den er velutviklet, forholdsvis stor og i god hevd.



Figur 3: *Utlemyra og tunet på Sydnes i slutten av juli 2007 etter avblomstring av flere karakteristiske arter. Den velskjøtta slåtteenga er en jordnøtt-utforming av frisk fattigeng (Fremstad 1997). Kulturmarkstypen har gått sterkt tilbake i Norge i senere tid, og enga har derfor stor bevaringsverdi.*

I tillegg til disse kulturmarkstypene hører det mye gammel naturbeitemark og beiteskog til gardene på Neshalvøya. Også dette er kulturmarkstyper som er på tilbakegang. For å forhindre gjengroing og opprettholde gode beiteforhold har beitemarka og utmarka nær Nestunet blitt tynnet. Dette har også lagt forholdene bedre til rette for fugl- og viltobservasjoner.

Innmarksbeitet ned mot Nesvika er preget av beiting over lang tid og domineres av ulike gress og andre beitetolerante plantearter som hvitkløver. Området minner om et åpent parklandskap med enkelte store, gamle trær.

Gamle styvingstrær finnes mange plasser på Neshalvøya, bl.a. ved rullesteinstranden i Flatesvik, Hagane, Nesvika og ved Breistegsmyra (se også vedlagt kart). Enkelte trær (ask), særlig i området sør for Nesvatnet og i tilknytning til restaurert beitemark, har blitt lauvet i senere tid. Lauvingstrær kan bli eldre enn andre trær og spiller derfor en spesielt viktig rolle for biomangfoldet.

Karakteristisk for kulturlandskapet på Nes er også at det finnes mange åkerholmer, åser og koller som skaper variasjon i kulturlandskapet. Mange av dem har blitt ryddet i senere tid for at landskapsbildet skal opprettholdes og for at det biologiske mangfoldet knyttet til slike landskapselementer skal ivaretas. Bare enkelte trær, særlig eik og ask, står igjen i restaurerte områder. Hele området med restaurerte åkerholmer, åser og dyrka mark på Nestunet etterbeites med sau om høsten. For restaureringsarbeidet og all annen innsats for å ivareta kulturlandskapet fikk brukerne på Nestunet Hordalands kulturlandskapspris i 2002.



Figur 4: *Nye styvingstrær på åkerholmene på Nestunet. Åkerholmene har blitt tynnet, men det står igjen enkelte store lauvtrær bl.a. bjørk, eik og ask.*

3.6 Småbruk og husmannsplasser

Det fantes «i gammel tid» mange småbruk og husmannsplasser på Neshalvøya. Deres historie og sporene etter dem i landskapet bidrar til Neshalvøyas kulturhistoriske verdi og opplevelseskvaliteter.

Sydnes, Salbuvik og Kråke

Kråke ligger heilt sør på halvøya ved Nernæs og er et nedlagt småbruk opprinnelig utskilt frå Nernæs. Området har blitt beitet av sau fram til 1980-tallet.

Sydnes og Salbuvik er utskilte bruk fra Nes bnr.1. Ingen av dem er lenger i drift som egne enheter, men brukes til bolig eller fritidsbolig. Store deler av innmarka på Sydnes er jordnøtteng, en kulturmarkstype med stor bevaringsverdi. Det er registrert en oppmurt, gammel ferdselsvei fra Sydnes ut i utmarka (Hordaland Fylkeskommune 2007). I Salbuvik er det et byggefelt med nyere bolighus.

Flatesvik, Jektavik, Nybru og Lambaskori

Flatesvik var husmannsplass under Nestunet, men brukes nå som en del av Nestunet. Funn av kokegrop og ildstad vitner om busettingsaktivitet under eldre jernalderen i Flatesvik (Hordaland Fylkeskommune 2007). En steingard skiller husmannsplassens og gardens innmark, og flere tufter forteller om husmannshistorien. Et sommerfjøs var i bruk for sommermelkproduksjon til på slutten av 1980-tallet. Sommerfjøset er fortsatt i god stand.



Figur 5: *Flatesvik er en gammel husmannsplass som i dag brukes til beite for kyr og sau. Området inneholder flere kulturminner bl.a. ruiner etter siste bosetting, en automatisk fredet busetningsplass fra eldre jernalder og grupper av styvingstrær. Veialternativ 1 og 2 går gjennom dette området.*



Figur 6: Sommerfjøset i Flatesvik var i bruk for sommermelkproduksjon til på slutten av 1980-tallet og er fortsatt i god stand.

Innmarka i Flatesvik har tidligere blitt slått, men blir i dag beita av ku og sau. Terrenget er delvis kupert og fuktighetsforholdene varierer sterkt. Dette gjør at deler av området domineres av fuktengarter som sølvbunke, engsoleie og sivarter, mens andre deler karakteriseres av tørrengarter som legeveronika og bitterbergknapp samt andre naturengarter som jordnøtt. Flere styvingstrær, bl.a. ved rullesteinstranden øst for området, forteller om tidligere bruk av lauv til vinterfôr.

Jektavik, Nybru og Lambaskori var også husmannsplasser under Nes-gardene. Jektavik er i dag gjengrodd, men hustufter står igjen og minner om tidligere bruk. Det er planer om å gjenåpne landskapet rundt Jektavik og sette opp et båtbyggeri. I Nybru finnes det i dag nyere boliger, mens Lambaskori har blitt en del av innmarksområdet til Sydnes.

Av småbrukene og de gamle husmannsplassene er Sydnes, Kråke og Flatesvik fortsatt inngrepsfrie og interessante miljøer med vesentlige kulturhistoriske og biologiske verdier.

3.7 Hansvågen

Dette området har tidligere blitt brukt til å tørke nøter. Til dette formålet var det satt opp et enkelt byggverk (nothengja). Hansvågen er i dag en del av utmarksbeitet til Nernæs. Beitepreget er her spesielt tydelig sammenlignet med de andre skogsområdene ut mot Hansvågen som er mer preget av gjengroing. Feltskiktet ved Hansvågen inneholder lyskrevende gress- og urtearter, som engkvein, smalkjempe, engfiol, jonsokkoll, småsnelle, blåklokke, hårsveve og rundskolm. Rundskolm er ikke observert andre steder på halvøya. Hvis denne lyskrevende floraen skal ivaretas, må beiting opprettholdes.



Figur 7: *Hansvågen er en del av utmarksbeitet til Nernæs og beitepreget med lyskrevende arter i feltskiktet er tydelig. Hansvågen har også kulturhistoriske verdier knyttet til den tidligere bruken som tørkeplass for nøter og til steinalderfunn gjort like ved.*

3.8 Naustmiljø

I Nesvika finnes et naust og en tømmerkai. I tillegg finnes her arealer for lagring og parkering. Naustet hører til Nestunet og er fra 1946. I naustet er det samlet mye gammelt utstyr bl.a. fra tidligere tradisjonell tønneproduksjon.

Det gamle båtnaustet til Nestunet er Muranaustet, som det i dag bare finnes tufter igjen av. Mellom Neselvans utløp og naustruinene ligger også tuftene etter sjøboden til Nes bnr. 1. I tilknytning til bekken finnes i tillegg tufter etter to gardssager og to kvernhus. Området ned mot Nesvika og naustmiljøet benyttes som innmarksbeite til sau. Det er godt nedbeita og har et vakkert parkpreg.



Figur 8: Naustmiljø i Nesvika med naustet til Nestunet fra 1946.

3.9 Bruk av skogen

Skogbruk er en viktig del av næringsgrunnlaget på Neshalvøya. Skriftlige kilder tyder på at skogdriften var viktig for gardene på Neshalvøya alt på 1600-tallet. I dag er to sagbruk i drift på Neshalvøya. Noen granplantefelt er etablert og i forbindelse med hogst i Flatesvik ble det anlagt en ny skogsvei sørøst for Nesvatnet mot Flatesvik.

I tillegg til skogdrift har skogen tradisjonelt vært brukt til beite for husdyr og til uttak av bl.a. tønneband. Dette har satt tydelige spor i beite- og bandaskogen der einer har søyleform og gamle hasselbusker mange skudd etter uttak av greiner til tønnebandproduksjon. Brukshistorien er med andre ord fortsatt lett å lese i landskapet.



Figur 9: *Spor etter historisk bruk finnes mange steder på Neshalvøya. Fremst til høyre på bildet står en hasselbusk som tidligere ble stubbelauvet for å gi materiale til tønneband. I midten står styvingsstrær som ble lauvet til vinterfôr og i bakgrunnen til venstre sees søyleformete einer som minner etter beitebruk.*

4. Landbruksdrift og tilknytt næringer

Dagens landbruksdrift på Neshalvøya er basert på tre bruksenheter. Det var melkeproduksjon på tre bruk fram til 2007 da melkeproduksjonen på Nes bnr. 1 ble lagt ned. Den fortsetter imidlertid på de to andre brukene (Nestunet og Nernæs). Nestunet drives med melkeproduksjon på 62 000 l per år, i tillegg til ca. 30 vinterføra sau. I flere år har det årlig blitt kjøpt en melkekvote på ca. 3 000 l. Garden Nernæs drives i samdrift med produksjon av 123 000 l melk per år.

Dyrka areal til grovfôrproduksjon omfatter 78 daa på Nernæs, 52 daa på Nes (bnr. 1) og 90 daa på Nestunet (inklusive dyrka areal på Sydnes). På Nestunet og Nernæs utvides arealet for vinterfôrproduksjon ved oppdyrking av overflatedyrka mark og myrområder. Dette skjer på en varsom og terrengtilpasset måte. Åkerholmer får stå igjen og blir ryddet til vår- og høstbeiting (se figur 2 og 4). Til Nestunet hører også 89 daa innmarksbeite som brukes til storfe og sau i tillegg til utmarksbeite. Mye av det gamle inn- og utmarksbeitet (ca. 120 daa) som hører til Nestunet har i senere tid blitt ryddet og restaurert bl.a. ved hjelp av STILK-ordningen. Nes (bnr. 1) har ca. 35 daa innmarksbeite. Nernæs ca. 10 daa innmarksbeite og bruker også utmarksbeitene aktivt.



Figur 10: *Storfe på utmarksbeite i Stegavågsmyra som er et preferert beiteområde. Området hører til Nernæs og ligger ved traktorveien. Ved eventuell utbygging vil denne veien utvides og trafikken vil øke betydelig. Det er meget sannsynlig at det vil oppsto konflikt mellom beitedyr og trafikk bl.a. i dette området.*

Til hver av de tre aktive bruksenhetene hører skogsareal på mellom 1 154 og 1 475 daa. Skogsdrift er en viktig del av næringsgrunnlaget, og gardssagene på Nestunet og Nernæs er i drift.

Grunneierne på Neshalvøya og kommunen har lagt tilrette for fotturer og «bilvandring» over hele området med kulturhistorisk informasjon på norsk og engelsk. Til dette formålet er det gitt STILK-midler. Grunneierne startet i 2001 også et områdetiltak som resulterte i oppstart av selskapet Mundheim Jaktoppleveling BA. Selskapet leier ut hjortejakt med tilleggstenester (føring i terrenget og utkjøring av vilt) og samarbeider med Nestunet som tilbyr overnatting og matservering. Utvidelse av

tilretteleggingen for jaktopplevelser i kombinasjon med fotografering/filming er under planlegging på Nestunet. Neshalvøya utgjør også en del av «Norwegian birding route» fordi området er kjent som hekke- og oppholdsområde for bl.a. hvitryggspett, dvergspett, hubro og havørn. Det er hengt opp et stort antal fuglekasser i kulturlandskapet særlig rundt Nesvatnet som tiltak for bevaring av det rike fuglelivet og tilrettelegging for naturobservasjoner.

Flere bruk driver med utleievirksomhet på Neshalvøya. Nernæs leier ut et hus på Nernæsholmen. Reiselivssatsing på Nestunet er spesielt omfattende. Den bygger på overnatting i gamle hus, jakt og fiske, servering av tradisjonsmat, naturobservasjoner (spesielt tilrettelagt for observasjoner av fugl) og kulturhistoriske opplevelser i kulturlandskapet på Neshalvøya. Det er utleievirksomhet med ca. 25 sengeplasser til privatpersoner og grupper. Den gamle låven er innredet med langbord og dansegulv, og brukes som festsal for inntil 50 personer. Brukerne på Nestunet har planer om å utvide tilretteleggingen for natur- og kulturopplevelser med bl.a. kultursti og en rekke andre naturbaserte opplevingsstilbud. På denne måten utnytter man ytterligere de store formidlingsverdiene på Neshalvøya dvs. rekreasjonsressursene, de estetiske og pedagogiske verdiene og ikke minst kunnskapen om og sporene etter den tradisjonelle bruken av området. For sitt omfattende arbeid med kulturbasert reiseliv på garden har brukerne på Nestunet fått tildelt både Olavsrosa fra Norsk kulturarv og Kvam herads kulturpris.

5. Konsekvensvurdering

Neshalvøya er representativ for det som i NIJOS-rapport «Skildringar av landskapsunderregionar i Hardanger og delar av Sunnhordland» (Elgersma 2000) betegnes som en landskapsunderregion med bygdene i Kvinnherad og Strandebarne. De samlede landskapskomponentene på halvøya har kvaliteter som gjør landskapet enestående og spesielt opplevelserikt i forhold til regionen. Bosetningen har autentiske kvaliteter, tunene og bygningsmiljøer er uten forstyrrende stilbrudd og inngrep. Landskapet er helhetlig og har høy inntryksstyrke og stort mangfold.

Bygging av skipsverft i Hansvågen vil komme i direkte konflikt med natur- og kulturverdiene i Hansvågen. Utbygging av den eksisterende traktorveien mot Hansvågen og forventet trafikkbelastning i forbindelse med utbygging og drift av skipsverft vil med stor sannsynlighet skape konflikter mellom beitedyr og trafikk og dermed med dagens beitedrift. Storfe som går på beite i området bruker veien for å forflytte seg, og Stegavågsmyra som ligger ved traktorveien er et preferert beiteområde.

Hvilke kulturmiljøer som ellers vil komme i direkte konflikt med en eventuell utbygging bestemmes av valg av veitrase fra Rv 49. Alternativ 1 og 2 vil i stor grad påvirke Flatesvik som både har natur- og kulturminne-kvaliteter av stor betydning for Neshalvøyas kulturlandskap og i tillegg bruksverdi som beitemark. Flatesvik er i dag uberørt av forstyrrende «moderne» inngrep. Alternativ 1, 2 og 3 vil innebære store inngrep i et forholdsvis uberørt område med innsyn fra flere retninger. Utviding av eksisterende vei (alternativ 0) vil komme i konflikt med jordvernstrategien siden den smale eksisterende veien går over dyrket areal til Nesgardene. For alternativ 0 vil økt trafikkbelastning sannsynligvis også bety konflikter mellom beitedyr og trafikk ved Nesgardene, særlig om høsten, og langs traktorveien mot Hansvågen.

Utover direkte konflikter med spesielle kulturmiljøer vil en eventuell utbygging ødelegge mye av opplevelsverdien som er knyttet til de ulike kulturmiljøene og hele Neshalvøya. Opplevelsen av et område skjer mentalt i den enkelte personen som besøker stedet. Opplevelsen knyttes til konkrete gjenstander, bygninger, dyr, planter osv. men også til historiske hendelser, personer og symboler som stimulerer den enkeltes fantasi. På denne måten danner kulturminner og kulturlandskap grunnlag for verdiskapning (Baadsvik & Daugstad 2003). Neshalvøya er et helhetlig kulturlandskap uten større forstyrrende inngrep og «modernisering» som brukes på flere ulike måter og av flere til verdiskapning i reiselivssammenheng. Utviklingen av området har skjedd på landskapets premisser med terrengtilpasset dyrkingsaktivitet og ved at gamle kulturmarker har blitt ivaretatt. En utbygging av et industriområde i Hansvågen vil derfor være et brudd i utviklingen av området og framstå som et ødeleggende inngrep i et harmonisk og forholdsvis uberørt kulturlandskap. Etablering av et industriområde på Neshalvøya vil føre til at området ikke lenger oppleves som uberørt, ekte og idyllisk. Landbruksvirksomheten med beiting i inn- og utmark på Neshalvøya vil ikke kunne fortsette som nå, og gamle kulturmarker vil dermed ikke bli opprettholdt. Reiselivsvirksomhet vil med stor sannsynlighet også bli skadelidende når formidlingsverdiene forringes.

Dersom eventuell utbygging og trafikkbelastning påvirker hjortens trekkruiter eller sjeldne fuglearter (noe som her ikke er utredet) vil også dette direkte påvirke mulighetene for jakt og naturobservasjoner og derved eksisterende reiselivsvirksomhet i området. I tillegg vil den økende trafikken direkte påvirke opplevelsverdien av området på en negativ måte.

Reiselivsnæring er ved siden av bl.a. maritim sektor et regionalt satsingsområde. Reiselivsnæringen er utenom landbruk den første næringen på Neshalvøya som det er blitt satset på over lang tid og med gode resultater, noe som prisene som brukerne på Nestunet har fått tildelt understreker. Det tyder på manglende langsiktighet i planleggingen dersom den vellykkete reiselivssatsingen i LNF-området på Neshalvøya ødelegges ved ny satsing på industri i dette området. Jordbruket oppmuntres i dag til multifunksjonalitet (Landbruks- og matdepartementet 2007), men det kan bli vanskelig å be bønder satse på reiseliv og på ivaretagning av kulturlandskap, hvis en slik innsats verdisettes så lavt som planlagt utbygging av industriområde på Neshalvøya tyder på.

Norge var blant de første land som undertegnet den europeiske landskapskonvensjonen. Norge forpliktet seg derved til å sørge for at landskapet blir premissleverandør for framtidig utvikling bl.a. ved å få tyngde i areal- og ressursplanlegging. Dersom Norges forpliktelser i henhold til denne konvensjonen skal oppfylles, må det legges større vekt på landskapsverdiene på Neshalvøya enn planleggingen av nytt industriområde tyder på. En utbygging vil ødelegge store landskapsverdier som er

godt tilrettelagt for allmennheten. Arbeidet med å søke etter alternative utbyggingsområder burde derfor intensiveres.

6. Referanser

- Albertsen, T. 2004. Nes Gnr. 140 bnr. 3. Kulturlandskapskvaliteter og muligheter. - Bachelor oppgave i landskapsplanlegging, Høgskulen i Sogn og Fjordane. 101 s.
- Baadsvik, K. & Daugstad, K. 2003. Kulturminner og kulturlandskap som grunnlag for verdiskapning. - NINA oppdragsmelding 783.
- Elgersma A. 2000. Skildringar av landskapsunderregionar i Hardanger og delar av Sunnhordland. 8/00: 53.
- Evjen, K., Hareland, A., Kirkemo, M., Grotheim, I., Jørgensen, Å.M. Neshalvøya. 2006. Prosjekt 5 - LAA 234. - UMB Ås.
- Fremstad, E. 1997. Vegetasjonstyper i Norge. - NINA Temahefte 12: 1-279.
- Fremstad, E. & Moen, A. 2001. Truete vegetasjonstyper i Norge. - NTNU Rapport botanisk serie 2001-4.
- Kvam herad 2007. Industriområde for skipsverft i Hansvågen. Planprogram for reguleringsplan og konsekvensanalyse. Revidert etter innkomne merknader 07. juni 2007.
- Hordaland Fylkeskommune 2007. Kulturhistoriske registreringar. Arkeologisk registrering i samband med vegtraséar til nytt verftsområde i Hansvågen. Gnr. 140, Nes i Kvam herad. Rapport 8 - 2007.
- Landbruks- og matdepartementet 2007. Ta landet i bruk! Landbruks- og matdepartementets strategi for næringsutvikling 2007-2009. M-0734B: 1-38.
- Stiftelsen Bergens Sjøfartsmuseum 2007. Rapport fra Marinarkeologiske registreringer. Reguleringsplan på Nærnes ved Mundheim, Kvam herad.

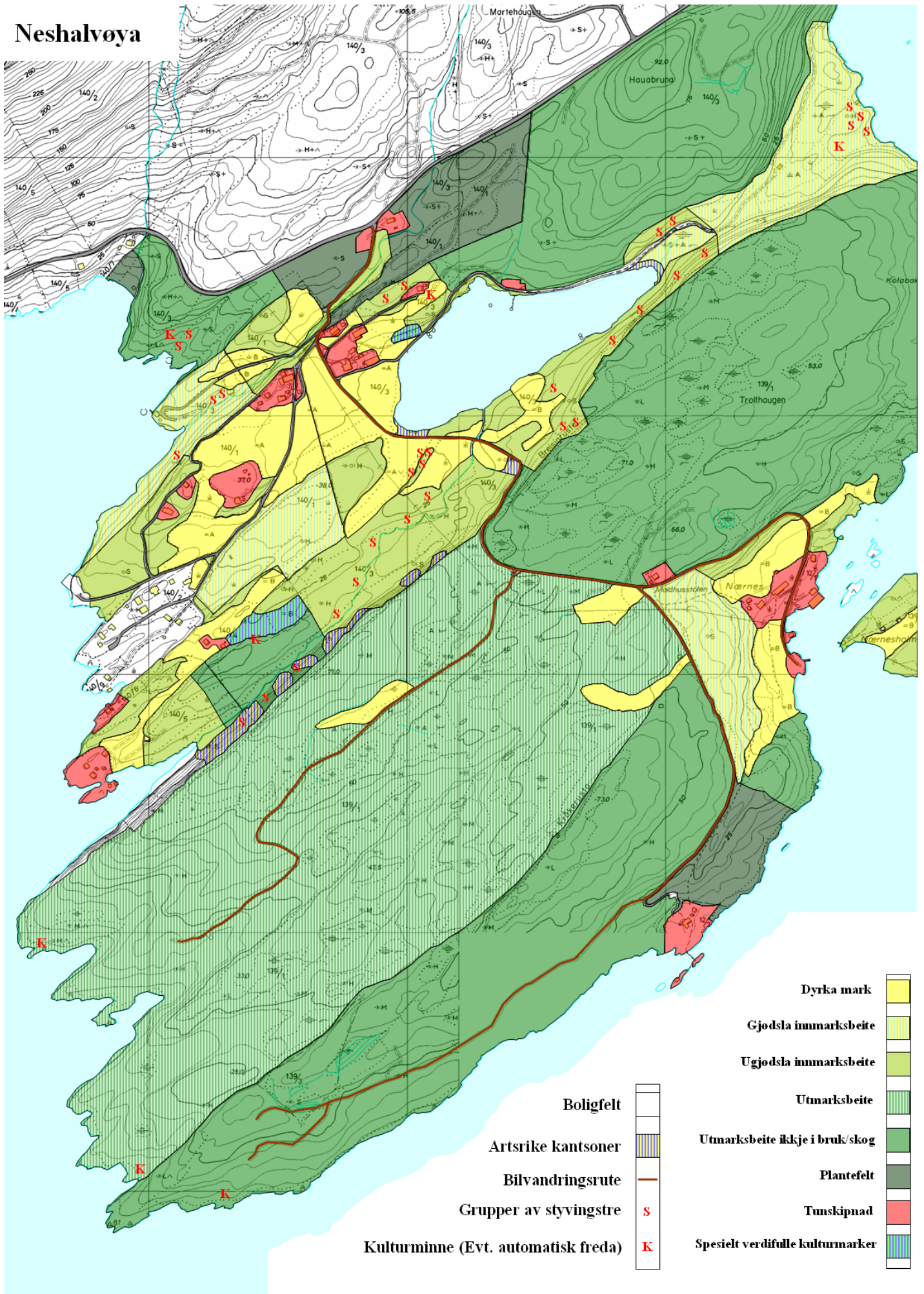
7. Vedlegg












Oversikt over vedlegg

Nr Emne

1 Kart over kulturlandskapet på Neshalvøya

Neshalvøya



- | | | |
|--|---|---|
| | Dyrka mark |  |
| | Gjodsla innmarksbeite |  |
| | Ugjodsla innmarksbeite |  |
| | Utmarksbeite |  |
| | Utmarksbeite ikkje i bruk/skog |  |
| | Plantefelt |  |
| | Tunskipnad |  |
| | Spesielt verdifulle kulturmarker |  |
| Boligfelt |  | |
| Artsrike kantsoner |  | |
| Bilvandringsrute |  | |
| Grupper av styingstre | S | |
| Kulturminne (Evt. automatisk freda) | K | |